

УДК 338.26:332.1

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНУ**Пакуліна А.А., к.е.н.***Українська державна академія залізничного транспорту*

У статті уточнений понятійно-категоріальний апарат державного регулювання соціального розвитку населення регіону. Доведена доцільність використання програмно-цільового підходу в механізмі регіонального управління, який дозволяє здійснити централізацію дій як при формуванні стратегії соціального розвитку регіону, так і при визначенні ресурсного забезпечення її виконання. Обґрунтовані принципи ефективної регіональної політики соціального розвитку населення й виявлені її пріоритети. Обґрунтована доцільність використання аутсорсингу в якості ефективного механізму державного регулювання соціального розвитку.

Ключові слова: соціальний розвиток населення, державне регулювання, регіон, ефективність, аутсорсинг.

The article specifies the category apparatus of the government regulation of the social development of the region. The expediency of using the program-aim approach in the regional management mechanism has been grounded, that allows centralizing the actions both at forming the strategy of the region social development and at the resource supply defining of its accomplishment. The principles of the effective regional policy of the social development have been grounded and its priorities have been revealed. The efficiency of outsourcing as an effective mechanism of the government regulation of the social development has been stated.

Key words: social development, government regulation, region, efficiency, outsourcing.

Актуальність проблеми. Державне регулювання соціального розвитку спрямоване на поліпшення діяльності соціальної сфери, вдосконалення умов, способу та якості життя людей, забезпечення їх життєвих потреб, надання громадянам необхідної соціальної підтримки, допомоги й захисту.

Для сучасного етапу світового науково-технічного й соціально-економічного розвитку характерна корінна зміна ролі та значення людського чинника в економіці й суспільстві. Людський капітал стає найважливішим

чинником економічного зростання. За деякими оцінками, у розвинених країнах підвищення тривалості освіти на один рік веде до збільшення валового внутрішнього продукту (ВВП) на 5-15%. Тому одним з ключових напрямів ефективного державного регулювання, окрім відтворення населення, тобто забезпечення позитивного природного приросту, є соціальний розвиток населення.

В Україні й розвинених країнах використовується дуже широкий набір кількісних показників розвитку населення: загальна чисельність; темпи природного приросту; рівень народжуваності; рівень смертності; очікувана тривалість життя при народженні й так далі. Проте в сучасних умовах зростає актуальність саме поліпшення якісних характеристик населення, тобто істотними стають такі показники, які дозволяють продемонструвати можливості людини фізично й морально розвиватися, адаптуватися до зовнішніх умов, проявляти свої здібності, включаючи творчі, підприємницькі й управлінські.

Останнім часом в офіційних документах, у тому числі регіональних цільових програмах, зустрічається термін «розвиток населення», який, на нашу думку, можна вважати ідентичним поняттю «Поліпшення якісних характеристик населення». Найчастіше в якості основного показника, що характеризує розвиток населення, прийнято розглядати рівень освіти. Безумовно, освіта та спеціальна підготовка людей відіграє визначальну роль у підвищенні рівня кваліфікації, продуктивності праці та якості роботи, тобто суттєво впливає на розвиток регіональних соціально-економічних систем. Але подібний підхід до соціального розвитку населення передбачає, що об'єктами цього напряму регіональної соціальної політики може бути тільки працездатне населення (демографічний капітал), а також діти й тимчасово непрацездатні громадяни (демографічний потенціал). З цього виходить висновок про виключення з процесу розвитку населення таких категорій громадян, як інваліди, пенсіонери й так далі. На нашу думку, таке виключення суперечить ідеї соціальної держави, де кожна людина має право на задоволення всього комплексу своїх потреб, у тому числі й соціальних.

Очевидно, що сьогодні завдання вдосконалення механізмів управління соціальним розвитком населення регіону як напрям регіональної соціально-економічної політики є актуальною.

Аналіз останніх наукових досліджень. Теоретичні аспекти, що стосуються розвитку населення в рамках реалізації регіональної соціально-економічної політики, знайшли відображення в дослідженнях багатьох провідних українських учених. Вагомий внесок у розроблення її окремих аспектів зробили Алимов О.М., Бережна І.В., Бистряков І.К., Геєць В.М., Дмитренко Г.А., Долішній М.І., Євсєєва О.О. [1], Кропивко М.Ф., Кузьмін О.Є., Куценко В.І. [2], Лібанова Е.М., Левковська Л.В., Макарова О.В., Мартякова О.В., Олійник Я.Б., Степаненко А.В., Ульяновченко О.В., Хвесик М.А. [8], Хлобистов Є. В., Щурик М.В. та інші. Проте аспектам ефективного державного регулювання соціального розвитку населення регіону приділено недостатньо уваги. Так, не до кінця розроблений понятійний апарат цього напряму соціально-економічної політики. Наприклад, досі немає чіткого визначення цього поняття. Недостатньо досліджень присвячено організаційним механізмам регулювання соціального розвитку населення регіону. Практично не розглядаються механізми участі представників бізнесу в реалізації заходів у рамках соціального розвитку населення, такі як державно-приватне партнерство, добродійність, аутсорсинг і так далі.

Орієнтація проведеного дослідження на заповнення цих пропусків обумовлює актуальність теми не лише у зв'язку з їх недостатньою науковою вивченістю, але й через велику народногосподарську значущість таких питань, адже головна мета регіональної соціально-економічної політики полягає в підвищенні якості життя населення, забезпеченні соціальної стабільності й комплексному стійкому розвитку регіону.

Мета роботи: 1) визначити роль і значення соціального розвитку населення в процесах формування регіональної соціально-економічної політики; 2) уточнити понятійно-категоріальний апарат державного регулювання соціального розвитку населення регіону; 3) обґрунтувати принципи ефективної регіональної політики соціального розвитку населення; 4) виявити пріоритети регіональної політики соціального розвитку населення; 5) обґрунтувати доцільність використання аутсорсингу в якості ефективного механізму державного регулювання соціального розвитку.

Викладення основного матеріалу дослідження. Останніми роками погіршилася демографічна ситуація в Україні. Сьогодні можна

спостерігати такі процеси, як депопуляція, руйнування інституту шлюбу, деградація населення, криміналізація суспільства, збільшення числа сімей, що потрапили в соціально-небезпечне становище. Ряд проведених за останній час реформ, спрямованих на стабілізацію демографічної ситуації, дозволили частково вирішити проблеми кількісного відтворення населення. Так, намітилася тенденція до збільшення сімей з двома й більше дітьми. Не можна заперечувати і деяких позитивних результатів в охороні здоров'я: застосування нових методів лікування, розвиток системи профілактичних оглядів та інші заходи дозволили в останнє десятиліття понизити захворюваність і смертність. Але існує і проблема поліпшення якості населення, що передбачає підвищення рівня грамотності, рівня освіти, розвиток духовності. Таке поліпшення можна назвати розвитком населення.

Основними формами прямої участі держави в регулюванні регіонального розвитку є цільові регіональні програми, що фінансуються за рахунок національного бюджету і національних позабюджетних засобів, централізовані кредитні ресурси, особливо важливі структуростворені інвестиційні проекти, розміщення замовлень на постачання продукції для загальнодержавних потреб [3, с. 58]. Важливим джерелом стимулювання припливу приватних вітчизняних і іноземних інвестицій для акумуляції фінансових ресурсів міг би стати фонд регіонального розвитку.

Регіональні програми охоплюють довгостроковий період передбачення розвитку території і зміни умов життєдіяльності населення. За рахунок цього процес державного регулювання звільняється від обмежень, що накладаються на соціальний розвиток регіону, вікової і технологічної структур робочих місць, обсягів незавершеного будівництва і т. д., з'являється можливість планомірного подолання диспропорцій у розвитку соціальної інфраструктури регіону, які виникли в останні десятиліття. Доцільне використання програмно-цільового підходу в механізмі регіонального управління, який дозволяє здійснити централізацію дій як при формуванні стратегії рішення соціально-економічних проблем, так і при визначенні ресурсного забезпечення її виконання [4, с. 347].

Очевидно, що розвиток людини здійснюється за допомогою внутрішніх ресурсів (бажання й потенціал самої людини) і зовнішніх ресурсів (створені в суспільстві умови для розвитку). Створення в

суспільстві умов для розвитку населення – це завдання органів влади регіону, громадських інститутів, господарюючих суб'єктів конкретної території [5, с. 62].

Управління соціальним розвитком переслідує, передусім, досягнення соціальних цілей [6, с. 112]. У цьому соціальний розвиток відрізняється від демографічного, розвитку трудових ресурсів, розвитку людського капіталу.

Соціальний розвиток населення регіону є процесом дії органів влади, громадських інститутів, господарських суб'єктів за допомогою використання регіональних ресурсів і об'єктів соціальної інфраструктури на населення з метою поліпшення його якісних характеристик, задоволення потреб населення в отриманні нових знань і навичок, потреб у спілкуванні й так далі.

Соціальний розвиток населення – процес динамічний, спрямований на зміну людей з метою їх удосконалення (рисунок 1). Тому його можна вважати ідентичним терміну «поліпшення якісних характеристик населення».

В основі ефективної регіональної політики соціального розвитку населення лежать принципи, наочно представлені на рисунку 2.

Дослідження дозволило виявити пріоритети регіональної політики соціального розвитку населення:

– розвиток освіти й науки. Це передбачає розвиток системи загальної, професійної й післядипломної освіти в регіоні, що передбачає формування й упровадження сучасних і перспективних навчальних програм, забезпечення навчального процесу, забезпечення відповідності спеціальностей регіональному ринку праці, проведення теоретичних і прикладних наукових досліджень і так далі;

– створення, розвиток і модернізація соціальної інфраструктури. Це передбачає формування системи об'єктів соціальної інфраструктури регіону, що відповідають сучасним вимогам і що є доступними для всього населення. Обов'язковою умовою є оптимальне співвідношення комерційних і суспільно значимих об'єктів соціальної інфраструктури й розвиток мережі державних і муніципальних установ, що дозволить задовольнити попит громадян з різним рівнем прибутків;

Рис. 1. Соціальний розвиток населення

– формування комплексної, доступної та інноваційної системи охорони здоров'я. Для цього потрібні використання прогресивних і високотехнологічних методів лікування, постійне проведення профілактичних оглядів, розвиток фізичної культури і спорту, модернізація системи надання первинної медичної допомоги, реформування систем медичного страхування, підтримка наукових досліджень у галузі медицини й так далі;

Принципи регіональної політики соціального розвитку населення

Системність – регіональна політика соціального розвитку населення є цілісною системою, в якій окремі підсистеми взаємодіють одна з одною та елементи виконують певні функції

Цілеспрямованість – необхідність у рамках регіональної політики соціального розвитку населення формування науково обґрунтованого цільового блоку, який визначає якісно, кількісно і в часі результати розвитку населення

Комплексність – розробка, оцінка, що приймається й реалізується в рамках регіональної політики соціального розвитку населення рішень з урахуванням економічних, соціальних, політичних та інших аспектів

Економічність – скорочення витрат за рахунок відсутності дублюючих функцій, перевищення темпів росту результатів над витратами

Безперервність і своєчасність – постійність діяльності в рамках регіональної політики соціального розвитку населення, що відповідає сучасним вимогам, обов'язковість контролю й оцінки, що дозволяють своєчасно коригувати процес

Перспективність – довгостроковість і стратегічна обґрунтованість рішень у рамках регіональної політики

Уніфікованість та індивідуальність – регіональна політика соціального розвитку населення повинна мати, з одного боку, уніфікований характер, тобто бути спрямованою на все суспільство, а з другого боку, мати риси індивідуалізації, тобто орієнтуватися на кожного індивіда, що передбачає врахування індивідуальних особливостей і потреб населення в процесі ухвалення рішень

Мультиплікативність – орієнтація на множення позитивних ефектів і зниження негативних ефектів розробки й реалізації регіональної політики соціального розвитку

Багатосуб'єктність і партнерство – політика соціального розвитку населення повинна здійснюватися не лише органами державної влади: її суб'єктами також є господарські суб'єкти, некомерційні організації, населення, окремі громадяни і так далі, причому між суб'єктами мають бути сформовані партнерські стосунки

Превентивність – необхідність у рамках регіональної політики соціального розвитку населення розробки заходів профілактики й попередження неефективного й нераціонального управління розвитком

Ієрархічність і субсидіарність – необхідність при розробці регіональної політики соціального розвитку населення регламентації й координації управлінських дій, створення гнучкого механізму розмежування повноважень, а також обов'язковість взаємної відповідальності суб'єктів політики

Зворотний зв'язок – кінцевий результат реалізації регіональної політики соціального розвитку населення має бути використаний для її регулювання й коригування

Рис.2. Принципи ефективної політики соціального розвитку населення

– протидія деприваційним і деградаційним процесам у суспільстві. Це передбачає зниження рівня наркоманії, алкоголізму, криміналізації,

підвищення патріотизму, загальної духовності суспільства, формування естетичної культури особи.

Однією з головних причин низької ефективності державного регулювання соціального розвитку є наявність у органів виконавчої влади значного числа надмірних і дублюючих функцій. Успішному рішенню ситуації, що склалася, може сприяти широке використання механізму аутсорсингу. Передачі на аутсорсинг підлягають такі адміністративно-управлінські функції, як забезпечення й упровадження нових інформаційних технологій, управління будівлями і спорудженнями державних органів, організація підбору кадрів, надання послуг зв'язку, фінансовий облік, тобто допоміжні процеси, які не пов'язані зі здійсненням владних повноважень, що їх забезпечують [7, с. 4]. Але, необхідно відмітити, що на аутсорсинг можуть бути передані й інші функції.

Очевидним є те, що на сьогодні суб'єктами державного регулювання соціального розвитку населення велика кількість функцій просто не виконується. На нашу думку, частина цих функцій, (факультативне навчання, забезпечення мобільності окремих категорій громадян, організація клубів і так далі) може бути передана в аутсорсинг організаціям, що спеціалізуються у відповідній галузі.

На відміну від державного замовлення, аутсорсинг є не чітко регламентованим разовим заходом, а довгостроковою співпрацею, що розвивається, причому тільки в цьому випадку можна говорити про його позитивний ефект.

Можна виділити такі переваги використання аутсорсингу: підвищення ефективності здійснення процесів соціального розвитку населення; ефективний контроль витрат, створення потенціалу для їх зниження, скорочення капітальних витрат; скорочення адміністративного й управлінського потенціалу за рахунок економії коштів, економії робочого місця і заощадження часу (наявність інфраструктури, технологій і фахівців дозволяє скорочувати тимчасові витрати); можливість детального закріплення якості прошених результатів і відповідальності виконавця в договорі аутсорсингу; залучення кращих практик у галузі соціального розвитку населення; доступ до сучасніших технологій (при тих же або менших витратах); збільшення адаптивної здатності до умов зовнішнього середовища; підвищення якості виконання функцій шляхом

концентрації на основних функціях в умовах бюджетних або тимчасових обмежень, високих вимог за якістю послуг; гнучкі стосунки в системі «замовник-виконавець», можливість коригування стосунків; можливість переукладення договору аутсорсингу з іншою організацією; відсутність тимчасових обмежень.

Висновки. Соціальний розвиток – це динамічний процес дії органів влади, громадських інститутів, господарських суб'єктів за допомогою використання регіональних ресурсів і об'єктів соціальної інфраструктури на населення з метою поліпшення його якісних характеристик, задоволення потреб населення в отриманні нових знань і навичок, потреб у спілкуванні й так далі.

Аутсорсинг може бути використаний у державному регулюванні соціального розвитку населення. Це дозволить не лише підвищити якість і доступність послуг, але і сприятиме розвитку організацій і підприємств, що спеціалізуються у сфері соціального розвитку населення, що збільшить кількість робочих місць і в цілому створить додаткові позитивні соціально-економічні ефекти в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Євсєєва О.О. Формування соціальної стратегії в механізмі реалізації регіональної політики / О.О. Євсєєва // Економіка розвитку. – Науковий журнал. – червень 2011, № 2 (58). – Харків. Вид. ХНЕУ, 2011. – С. 43-46.
2. Куценко В. І. Соціальний вектор економічного розвитку / В.І. Куценко. – К.: Наукова думка, 2010. – 735 с.
3. Пакуліна А. А. Інвестиції як інструмент розвитку і управління регіональним і муніципальним соціальним комплексом / А. А. Пакуліна // Бізнес Інформ. – 2012. – № 11. – С. 58-62.
4. Пакуліна А. А. Інновації в системі управління розвитком соціального комплексу регіону / А. А. Пакуліна // Бізнес Інформ. – 2012. – № 12. – С. 347-349.
5. Пакуліна А. А. Підвищення ефективності державного регулювання розвитку сектора соціальних послуг / А. А. Пакуліна // Materiály VIII mezinárodní vědecko – praktická konference [«Vznik moderní vědecké – 2012»], 27.09.12 – 05.10.12. – Díl 5. Ekonomické vědy. – Praha : Publishing House «Education and Science» s.r.o., 2012. – S. 62-64.
6. Пакуліна А. А. Специфіка державного регулювання соціальної сфери у сучасній змішаній економіці / А. А. Пакуліна // Економічний простір. – Збірник наукових

- праць. – № 65. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2012. – С. 111-116.
7. Пакуліна А. А. Фінансування соціальної сфери у сучасних умовах / А. А. Пакуліна // Матеріали за 8-а міжнародна научна практична конференція, [«Achievement of high school», – 2012]. – Том 1. Економіки. Сьвременни технологии на информации. – София. «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2012. – S. 3-5.
  8. Хвесик М. А. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка: навч. посіб. / М. А. Хвесик, Л. М. Горбач. – К.: Кондор, 2005. – 344 с.